

Səidə Faiq qızı Nağıyeva⁵¹
TÜRK ƏDƏBİYYATINDA SƏRBƏST ŞEİRİN
ÖZÜNÜTƏSDİQ MƏRHƏLƏSİ

Giriş. 1960-cı illərdə konsitusiyanın gətirdiyi nisbi azadlıq mühiti siyasi prosesin şaxələnməsini və intensivləşməsini təmin etdi. İnsanların böyük əksəriyyəti liberal kapitalist sistemə qarşı öz varlığını və mövqeyini bildirməyə, eyni zamanda öz subyektivliyinin qeyri-adekvatlığını görəndə fərdi siyasi proseslərə töhfə vermək üçün xilasını daha çox həmrəylikdə gördü. Bu dövrdə marksist ideologiya liberal kapitalist sistemin formalaşdırdığı diskurs (məntiqi nitq, ağılla mühakimə yürütmək) səviyyəsini alternativ diskursla qarşı-qarşıya qoyur.

“Marksist estetikaya” görə sənətin obyekt dünyası, estetik realizm insandan kənar reallıq deyil insanın fiziki varlığına qədər uzanır. “Marksist estetikaya” görə yeganə reallıq insan gerçəkliyidir. Bundan başqa sənət üçün başqa reallıq sahəsi yoxdur və ola da bilməz. “Jdanovdan və Stalindən əvvəl sosialist realizminin ilkin banisi kimi tanınan Maksim Qorki “inqilabi romantizm pozitiv tip anlayışlarını formalaşdırmışdır ki, sovet ədəbiyyatı nəzəriyyəsi çox fərqli müstəvidə işlənmiş və zənginləşdirilmiş olsa da, hələ də aşağı təbəqədə müxtəlif üsullarla müdafiə edilirdi”. Qorki Sovet Yazıçılar İttifaqının I qurultayından üç il əvvəl yazdığı “İncəsənət əsəri haqqında” məqaləsində sosializm-realizmi ədəbiyyatının əsasını qoyur. Qorkinin realizm tərifinə nəzər saldıqda, onun Lunaçarski kimi sənətin ideoloji tərəfini ön plana çıxardığı, qurulacaq sosializm quruluşunda sənətə böyük yer verdiyi görünür. Qorki sosialist realizm anlayışını vurğulayacağı “müsbət qəhrəman” tipinin modelini də göstərir. Qorki rus ədəbiyyatında rast gəlinən qətiyyətsiz və iradəsiz tipləri tənqid edərək “pozitiv qəhrəman” tipinin xüsusiyyətlərini təqdim edir. Turgenevin kitabındakı qəhrəmandan daha çox “tam” nihilist (toplum tərəfindən qəbul edilən) idi. Yazıçıların ziyalıları nə üçün iradəsi və şəxsiyyəti olmayan tiplər kimi göstərdiyini anlamaq çətin idi, çünki yüzlərlə ziyalı “ictimaiyyətdən gedirdi” və bir çoxları həbsxanaya və ya sürgünə düşmüşdü. Nə üçün ədəbiyyatda “Narodnaya Volya” hərəkatında işləyənlər, fabriklərdə təbliğat aparən insanlar, 193-lər məhkəməsində mühakimə olunanlar əks olunmadı?” (1, s. 33-34).

Əsas hissə. Mənbəsini marksizmdən götürən sosialist realizmdə sənət anlayışının əsas mövzusu insan, cəmiyyət və münasibətlərdir. Rusiyada yaranmış və marksizm təlimi ilə qidalanan bu sənət anlayışı Türk ədəbiyyatı, xüsusilə Cümhuriyyət dövrünün ilk illərindən yazılan şeirlər, romanlar, hekayələr, pyeslər və s. ədəbi janrlara öz təsirini göstərmişdir. Bu anlayışın əsasən türk poeziyasında əhəmiyyətli bir iz buraxdığı görünür. Cümhuriyyət dövrünün əvvəllərində cücərən sosialist realizmi poeziyası bu günə qədər gəlib çatmış və müxtəlif şəkillərdə davam etməkdədir.

Əvvəlki dövrdə gizli fəaliyyətə keçən və ya sosializm-realizmi kimliyi ilə yaradıcılığını davam etdirən marksist mənşəli şairlər yeni formadan cəsarət alaraq, şeirləri ilə marksist kimliklərini ifadə edirdilər. Sənəti istehsal üsulu kimi qəbul edən marksistlər “ifadə vasitələrindən ictimai praktikaya” uzanan bir anlayışla poeziyaya müraciət edirlər. Beləliklə, onlar istehsal vasitələrini ələ keçirməklə öz iqtisadi və mədəni azadlıqlarını elan edəcəklər. Üstəlik, şeirlərin ideoloji təsirini də unutmaz olmaz. Eyni zamanda “Ərcüment Bhzat Lav (1903-1984) cümhuriyyət dövründə vəzn, qafiyə və ölçünü ön plana çıxardan şeirin bu formasına qarşı çıxan ilk şairlərdən biridir. İlk şeir nümunələri “Servet-i Fünun”, “Resimli Ay”, “Uyanış” kimi dərgilərdə yayımlanmışdır. Onun şeir tərzini Nazim Hikmətdən fərqli olsa da, ədəbiyyat tarixində adı həmişə onunla anılırdı. Doğan Hızlanın deyişi ilə desək “araya sıkışan bir şair” olaraq anılmışdır” (2, s. 276).

Milli ideologiyanın müəyyən etdiyi “xalqçılıq”, “kəndlilik” anlayışları, sonralar bir çox sosializm-realizmi sənətkarları tərəfindən şeirə əlavə olunan “humanist” düşüncə çərçivəsindən baxdığını söyləmək olar. Bu poeziya dərkənin mahiyyətini dialektik hərəkət təşkil edir. Tematik səviyyədə bu dialektik konstruksiya; istismar-üsyən, ənənə-yenilik, rəis-işçi və s. dil və üslub səviyyəsində işlənsə də, şüar dil, regional dialekt xüsusiyyətləri, sərhəd söhbətləri, jərqon və vulqarizm, forma xüsusiyyətləri axıcılığı şəklində özünü göstərir. Nazim Hikmətin şeirində futurist, Əhməd Arifin şeirində isə yerli ləhcə xüsusiyyətlərinin olmasının səbəbi də budur.

Onu da qeyd etmək lazımdır ki, marksist şeirin məzmunu eyni nitq üslubları ilə qurulur. Bu məsələni islamçı və millətçi poeziya üçün də demək olar. Marksist şairlər ənənəvi formaları parçalayaraq, ideoloji iflasa və materialist elementlərə malik poeziya anlayışı yaratmağa çalışdılar. Ancaq bunu şüurlu bir hərəkətə çevirən Nazim Hikmətdir. Digərləri isə məhsuldar elementləri olmayan şüar səviyyəsində qalan şeirlər yazdılar. Şeir onlar üçün istehsal üsuludur, bu istehsal infrastrukturun bariz parametri olan iqtisadi modelle sıx bağlıdır. Bu səbəbdən kapitalist cəmiyyətində poeziya, pul-mal-pul nizami; Marksist cəmiyyətində o proletar sinfinin ixtiyarında idi. İndi sənətkar yenidən qurulan dünyada fəhlə sinfinin yanında öz əsas yerini tutmalı idi. Beləliklə, sənətin mövzusu, dili və tarixi dəyişəcək.

İdeologiya anlayışı gündəlik həyatın hər güşəsinə nüfuz etdiyi o dövrlərdə sənətdə atılan hər addım marksist dünyagörüşü ilə dəyərləndirilirdi. Sənət aləmində poeziyanın məzmun və forma problemlərinə yanaşmalar üstünlük təşkil edirdi. Artıq inqilabi şeir yazmaq kifayət deyildi. O zaman yazacaq və yazdıqlarına görə qınanacaq, belə demək olarsa; həbsxanaya düşməyən şairə hörmət olunmurdu. Mehmet Hicri Doğanın təbirincə desək: “Eyni zamanda, yeni zövq onu məcbur edir. Kütlə sənəti, sənət əsərlərini çox vaxt heç bir şey göstərmədən qavrayır və satın alır”.

İncəsənətə estetik qayğılardan çox öz ideologiyasının dəyərlərinə uyğun yanaşan marksist diskurs (ağılla mühakimə yürütmək) ümumiyyətlə bir çox mövzulara diqqət yetirir: müəyyən edilmiş qaydanı tənqid etmək, sinif anlayışı; məşhur və işçi siniflərinin yenilənməsi, yeni sığınacaq:qadın, təbiət və dialektik dirilmə, urbanizasiya və onun problemləri.

⁵¹ Bakı Dövlət Universitetinin müəllimi Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Sosialist realizmi yanaşmanın nümayəndələri: Nazim Hikmət, Bəşir Fuat, Hoca Tahsin Əfəndi, Abdulla Cəvdət, Rifat İqaz, Əhməd Arif, Şövkət Süreyya, Ərcüment Behzat Lav, Can Yücəl, Mehmet Başaran, Atilla İlhan, Gültən Akın, Özdemir İnce, Kamal Özəl, Yaşar Mirac, Veysəl Çolaq və s. Birinci nəsilədən Necati Cüməlinin aşağıdakı şeiri marksizmin ictimai fəaliyyət ideyasının tətbiqi kimidir.

Bəxtsiz gənlik
Bu ümidi heç kim bizdən ala bilməz
Bütün bu illər bu ümid bizi dik tutdu
Dünənə qədər biz nə idik, cəmi üç-beş nəfər idik
Qapıları açıb evimizdən çıxdıq
Biz indi meydanlara sığmırıq qardaşlar

Nesati Cüməli poeziyasının ən əhəmiyyətli xüsusiyyəti, ümumiyyətlə, marksist ifadəni estetik dəbilqə kimi qəbul edən, amma əməldə çox daha sərbəst duyğulara açılan; Həyatda kiçik detalların dialektin məntiqlə görünən hala çevrilməsidir. Şeirlərdə təsvir verdiyi nağılçı kimliyindən qidalanan şairin tez-tez eşq kimi əsas mövzulara toxunduğu görünür. Ancaq şeirlərindəki qadın marksist edologiyasının formalaşdığı mənada funksional deyil. Bu, daha çox hekayə obyektidir. 1960-cı illərdən sonra onun şeirlərində ideoloji məzmun daha intensivdir. 1960-cı ildən sonra inkişaf edən yeni dövrlə türk poeziyasında ideoloji məzmun hakim elementə çevrilir. Şeirimizdəki bu ifadə dəyişikliyi; Həmişə zəif olan marksist şairlərin səsini daha yüksək və daha güclü eşidilməsinə şərait yaradır. Hər şey yenidən quraşdırılacaq və inqilabi mahiyyət bir daha ümidverici olacaqdır.

Ahmed Oktay bu şeirin məqsədini belə xülasə edir: “Şəhər sinfi, kapitalist bazarı onu kənarlaşdırdığı üçün şair bu təbəqənin hökumranlığını və bazarı alt-üst etmək anlayışını müdafiə edən doktrinalarla həmfikir olacaq, üstəlik, onu məhf et və ya dəyişdir və bununla kifayətlənməyəcək və onun dini və şəxsiyyətini bu yolda söz sahibi edəcək. Şairə ənənənin müəyyən etdiyi roldan başqa fəal aktyor vəzifəsi verilir”.

Bu yolda “qəhrəman obraz və xilaskar subyekt” məqamına yüksəldikləri Nazim Hikməti rəhbər seçən dönəm şairləri, böyük sabah fenomeni ehtiva edən bu poeziya anlayışını oxucuya obyektiv və tənqidi dünyagörüşünü təqdim etmək əvəzinə müəyyən siyasi rəftarlarla dünyagörüşü aşılayırdılar. Kütlələr əvvəlcədən müəyyən edilmiş keçmiş yarımçıq ideologiyanın passiv obyektinə çevrilirdilər. Ahmet Oktay demişkən: “Bu məqsəd şairi qeyri-poetik tərbiyəvi söhbətə aparır”.

1960-cı ildən əvvəl şeir yazmağa başlayan Əhməd Arif bu dövrün şairlərinə böyük təsir göstərmiş, 1968-ci ildə bütün şeirlərini topladığı yeganə şeir kitabı olan “Həsərdindən Qanadlar Eskittim”i nəşr etdirmişdir. Onun şeirləri Anadolu coğrafiyasının çılğın axan çayları kimidir. Onun militarist danışığı yazdığı şeirlərində xalq poeziyası qafiyəli çalarlara malikdir. Ataol Behramoğlunun sözləri ilə desək: “Ahmet Arifin misralarında bir nəfərin deyil, saysız-hesabsız insanın səsini eşidirik. Kədərli insan, sevən insan, ehtiraslı insan, qəzəbli və həsrətli səs. Sıx, dərin və sıx”. Onun poeziyasındakı kənd mövzusu təbiətin sadə dili ilə danışır. Dadaloğlu, Pir Sultan Abdal və Karacaoğlan ənənəsindən qidalanan Əhməd Arifin lirik ifadəsi ilə Anadolu xalqının yüz illik izzətləri, həsrətləri, sevincləri, üsyanları şairin şeirlərində dup-duru su kimi axır. Poetik ab-havasını, danışığı tərzini, təxəyyül quruluşunu Anadolu torpağının ənənəvi yığılmasından götürən sosialist kimliyinə baxmayaraq, şüar və təbliğat söhbətindən uzaqdır. Yaradıcı həssaslığı, yaşadığı diyarın dəyərlərinə səmimi bağlılığı şeirlərində lirizm yaradır. Bu səbəbdən Əhməd Arifin marksist əsaslı militarist münasibətində belə lirik Dadaloğlu və Pir Sultan Abdal ilhamını hər zaman tapmaq mümkündür. Əhməd Arif kimi bir obrazın çevrilməsini, sintezini uğurla bacaran şairlər çox azdır. Xüsusən də yaradıcı şizofreniyanın reaktiv hayqırtısı olan füzyon (enerji) obrazları ilə radikal obrazların sintezində uğur qazanması onun şeirlərinə lirik-epik keyfiyyət verir. “Elmi əsərlərdə sözün səs quruluşu heç bir mənə kəsb etmir, poeziya üçün o, oxucu həssaslığına təsir göstərən qüdrətli vasitədir” (3, s. 12).

Gün acar,
Karı verir yağmurlu toprak.
İncəsü Deresi, mərhəbə.
Sacakta sərcələr daha çılğındır,
Bulutlarda kartal,
Daha calımlı.
Koparır göğsündən bir düğmə daha,
Tezkere bekliven biri.
İncəsü Deresi, mərhəbə.
Gənc bavraklar vardır,
Barış düşünür,
Kuyularda işçi mavilikləri.
Bən hepsini düşünürəm,
Yirmidört saat
Və seni düşünürəm,
Karanlıq, hırslı...
Seni, cihanların aziz meyvəsi
İlan-ı aşk makamından bir mısra,

Yeserip, kımıldar içimde,
Düşer aklıma gözlerin...
“Merhaba” Əhməd Arif

Marksist poeziyanın başqa bir nümayəndəsi Həsən Hüseyn (1937-1984) daha çox Nazimin Hikmətin təsiri altında olan “Kavel” (1964), “İyul bəyannaməsi” (1965) və “Kızılmaq” (1966) şeiri kitabları ilə maraq doğurur. Atilla İlhan şeirlərində nağıl, ballada, mərsiyə kimi folklor materiallarından blok diskurs və obrazlar götürərək istifadə etsə də, bu materiala yaradıcı transformasiya gətirə bilmir. O, yönləndirildiyi sosial problemləri yenə də küçə dili ilə böyük həssaslıqla təsvir edərkən fərdi mahiyyətini səmərəli şəkildə qorumağı bilir. Satira və iriniyanı oratorik (dramatik mövzulu iri musiqi əsəri) intonasiya ilə birləşdirən 60-cı illərin poeziyasından bənzərsiz nümunələr verən Həsən Hüseyn sənəti şairin düşüncə azadlığının, daxili müstəqilliyinin qorxmaz sübutudur. Lakin o, seyirci şair olmaqdan heç vaxt qaça bilməyib.

1945-ci ildən sonra Atuf Kansu yeni şeirə keçid etdi. O, sosialist realizmi poeziyasının ustadlarından birinə çevrilir. Yeni şeir hərəkatında iştirak edən Kansu ümumi baş verən prosesdə onun həyatında şeir yazmağın sənətdən kənar bir həyat tərzini olduğunu və onun şair şəxsiyyəti ilə bağlı aşağıdakı ipuçlarını görürük: onun şeirləri bir düz xətt boyunca gedir; təsvir aşağıdan yuxarıya doğru gedir və formadan gələn melodik narahatlıq görünür; buna rəğmən, sanki şeir yaranan, düzəldilən deyil, səpilən atılan, paylanan bir şeydir. Ona görə də elə olur ki, o, lazımsız təkrarlara düşür, başqa şeirdə eyni obrazlardan istifadə edir, poetik yükü daşımayan parçalar yaradır. Kansu şeirlərini Anadolu millətçiliyində sosialist realizminə dəyişən tematik çərçivəyə yerləşdirmişdir. Lakin bu dəyişiklik heç vaxt qəti fasilə şəklində olmur. Onu tamamlayaraq və təkmilləşdirməklə əvvəlkinə daim təkrarlayır. 1960-cı illərdən sonra qələmə aldığı “Yurdumdan”, “İstiqlal Gülü”, “Sakarya Savaşı və Buğda”, “Qadın”, “Gül və Göy” kitabları ilə Anadolu xalqının dünyasına yönəlmiş sosialist bir sorgulama üslubu var. əziyyət, bilik və zəhmətlə əldə edilən azadlıq onun şeirlərinin əsas mövzudur.

Yerden alıp o gülü
Hangi gülü?
Bir topçü neferinin
Sakaryalı yaz torpağında
Sıcak kan gülü.
Alıp koklamak o gülü
Hangi baharda?
Türkcenin özgür kırlarında
Türkülerdü burcu burcu
Bilgeliğin ana gülü!
Bir basmadan alıp o gülü,
Hangi basmadan?
Nazilli fabrikasından
Pamüğümüzdan, eməğimizden,
Dokuduğumuz halk gülü.
Bilmediği, uğruna can vermediği
Türkiyəli o çileler gülü.
“Bağımsızlık Gülü” Ceyhun Atuf Kansu

Bu dövrün önəmli şairlərindən olan Ənvər Gökçe şeirlərində danışq dilinin sadəliyi ilə Nazim Hikmət poeziyasının bir çox xüsusiyyətlərini görə bilərik. Siyasi üstünlüklərini estetik qayğılardan üstün tutan şair qurulmuş nizamı lənətləyən diskursu ilə dar təbliğat dünyasına düşür. Qurtarma missiyası ilə inqilabçı və militarist bir mövzu tipologiyası formalaşdıran Gökçe, ümumiyyətlə, yalnız intellektual və ideoloji yığınağı ehtiva edən radikal obrazların istifadə olunduğu döyüş şeirləri yazır.

Ne, bizden geri,deniz aşırı şarkılar,
Ne tadılır ne bölünür nimetler bizsiz.
İnan kardeşim inan
Ne yalan bu dünya,
Ne insan fani...
Açılan görmüşüz, geceler görmüşüz,
Ölmeyi görmüşüz.
Aydınlıklar görmüşüz, kahramanlar,
Dostlar görmüşüz.
Görmüyor musun, görmüyor musun?
Ellerimiz ellerimizde...gidiyoruz,
Ateşe vurulu batıl ve eski kitaplar
Sizden öte...
Neler varsa
Mesut insanlık için bühtan edici
Sizden öte...

.....
“Vatandas” Ənvər Gökce

Poeziyanın ideoloji düşüncənin formalasdırıldığı mübarizələr üzərində qurulması onun poeziyasını intellektual bağlılıqdan, lirik dərinlikdən məhrum edir. Poetik qavrayışı daim ictimai fəaliyyət ətrafında formalaşan sair: bağlı olduğu marksist düşüncənin əsasını təşkil edən; Səhərləsmə, sənayeləsmə və istehsal-istehlak münasibətləri kimi problemlərlə məşğul olmur. Nazim Hikmətdən təsirlənsə də, Gökce'nin poetik yaradıcılığı, ahəngdar deyimi onun şeirlərində yoxdur. “Dost Dost İle Kavqa” (1973) onun şeirlərini topladığı veyənə kitabdır.

Təbii ki, bu prosesdə Can Yüceli unutmaz olmur. 1950-ci ildə “Yazı” adlı ilk şeir kitabını nəşr etdirən və iyirmi illik fasilədən sonra “Bir Siyasi Şeirlər” (1974) kitabı ilə tənqidə tus gələn Can Yücel müxtəlif məzmunlu şeirləri ilə anarxist erotizmə qədər izanan və o zamana qədər yazılmış şeirlərin mövzu baxımından fərqli olan sairin poeziyası həzm olunmayacaq dərəcədə özündə qeyri-adi elementlər ehdiva edirdi. İroniya ilə qurulan nizamı pisləyən qara satira Can Yücel poeziyasının əsas damarıdır. Cemal Süreyya bu poeziyanın diqqətəçəkən tərəflərini belə izah edir: “Jarqon və sövüs Can Yücel üçün bir təmizlənmə prosesidir. O, sər və nizama qarşı asılanmaq üçün müqəddəsleşir. Təbii ki, köhnə və yeni müqəddəs adına. Bu səbəbdən də o, tarixi hadisələri daim aktual hadisələrlə birləşdirir. O, öz poetik aktını qurmaq və saxlamaq üçün ən əlverişli yolu secdi: parodiya. Həqiqətən, parodiya ictimai hərəkəti poetik hərəkətlə birləşdirməyin əlverişli üsuludur. Tarixi (qəzet) aktuallığına gətirir” (1, s. 31).

Seiri “məna sıx hərəkət”, “səmimiyyət”, “cılğınlıq” kimi ifadələrlə izah edən Can Yücel, küçə üslubu ilə arabesk cəhdində belə qırılmayan güclü dil zehniyyətinə malikdir. Tarixin nəqlində istifadə olunan dil, xalq mahnıları və deyimləridir. Onun sonrakı əsərlərində bu dil mücərrədə doğru gedərək böyük fasilələr yaşayır. Can Yücel poeziyasının ən mühüm xüsusiyyətlərindən biri də; müdrək övlad nitqi ilə həyatla bağlı sualların və insanlığa nəsihətlərin verilməsidir.

baska türlü bir şey benim istediğim:
ne ağaca benzer, ne de buluta.
burası gibi değil gedeceğim memleket
dniiz ayrı deniz,
havası ayrı hava...
bir baska volculuk dalından düşmek yere
yaşadığından uzun
bir tatlı volculuk dalından inmek yere
ağacın yüksekliğince
dalın yüksekliğince rüzgarda
ve bir yeni ömür
vardığın cimen veşilliginde
nerd gördüklerim?
nerde o beklediğim
rengi baska
tadı başka...

“Değişik” Can Yücel

Əgər şeirin yazı formasına nəzər salsaq, Can Yücel şeirlərinin bir qismində uzun pauzaların və sözlərin kiçik hərflə yazıldığını görürük. Bu yazı forması ikinci venilərin “Mavici”lərin yazı təzi ilə uyğunluq təşkil edir.

Seir dilində aydınlığı və forma təcrübəsi ilə diqqət çəkən sairlərdən biri də Eray Canberkdir. O, bir tərəfdən “Sosializm bu günkü insanlar üçün zəruri şərtidir. Biz səmiyyətdə yaşayırıq; Bizi sosial vəziyyətlər və şərait əhatə edir. Seirimizi yazarkən bu təsirləri dasırıyırıq. Deməli, bizim poeziyamız sosialdır” deyərək; Digər tərəfdən, o, “Kuytu Sular” (1969) və “Ürək Parçalayan Zaman”(1983) kitabları ilə bu istiqaməti məcburi sosializmə çevirdi.

Nəticə. Sosialist realizmi Türk ədəbiyyatına təsir etmiş, 1930-cu illərdən sosialist ədəbiyyatı ilə bağlı müxtəlif məsələlər müzakirə edilmişdir. Bu dövr yazılan əsərlər, poeziya ədəbiyyatın özünə çevrildi və onun inkişafına təkən verdi. Türk ədəbiyyatında sosialist realizmi poeziyası “sosialist poeziyası”, “ideoloji poeziyası”, “marksist poeziya” və s. bu kimi cəsiddli adlarla ədəbiyyatda özünəməxsus ver tutmaqdadır. Cümhuriyyət dövründən mənəbəyini götürən bu seir növü günümüze qədər müxtəlif formalarda davam etməkdədir. Ümumiyyətlə bu yeni şeir növündə yazan sairlərin istinad nöqtəsi, istifadə etdiyi hər sətir həm özləri, həm də onlarla eyni ideologiyamı paylaşanlarla sənət və həyat baxımından məhdudiyətlərini ortaya qoyurdu. Bəzən nikbin, bəzən bədbin ruhda yazan bu sairlərin şeirlərinin əsas mövzu obyekt olan insan, ən əsas da azad insandır. O, insan ki, bəşəriyyəti xilas da edə bilər, məhf də edər.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Murat Kacıroğlu. Cümhuriyyət Dönemi Türk Edebiyatında (1923-1940) toplumcu-gerçekci edebiyat tartışmaları. Cild1, №2, 2016, s. 27-71.
2. Yusuf Aydoğdu. Cümhuriyyət Dönemi Türk Edebiyatında Toplumcu Gerçekci Çiirin Sertiveni (1923-1950). Cild 1, №2, 2017, s. 267-282.
3. Məhərrəm Hüseynov. Sasin poeziyası (1960-1980-ci illər Azərbaycan poeziyasının materialları əsasında). Bakı, 2010, 278 s.

Ключевые слова: литература, влияние, свободный стих, поэзия, жанр, турецкой

Key words: literature, influence, free verse, poetry, genre, Turkish

Резюме

В социалистическом реализме, берущем своё начало от марксизма, основной темой концепции искусства является человек, общество и отношения. Эта концепция искусства, (свободный стих) родившаяся в России и питаемая учением марксизма, нашла своё отражение в турецкой литературе, особенно в стихах, романах, пьесах и т. д., написанных с первых лет республики и показало своё влияние на литературные жанры. Эта концепция, по-видимому, оставила значительный след в основном в турецкой поэзии. Поэзия социалистического реализма, зародившаяся в начале республики, дошла до наших дней и продолжается в различных формах. Различные вопросы, связанные с социалистической литературой обсуждались с 1930-х годов. Произведения и стихи, написанные в этот период, стали самой литературой и дали толчок её развитию. Представители направления социалистического реализма: Назим Хитмет, Башир Фуад, Ходжа Тахсин, Абдулла Джедет, Рыфат Илгаз, Ахмед Ариф, Эркумент Бехзат, Джан Юджел, Атилла Илхан, Вейсел Чолак и.д.

Summary

In socialist realist, originating from Marxism, the main theme of the concept of art in man, society and relationships. This concept (free verse) of art, born in Russia and nourished by the teachings of Marxist, found its way into Turkish literature, especially in poems, plays etc. Written from the first years of the republic and showed its influence on literary genres. This concept seems to have left a significant mark mainly in Turkish poetry. The poetry of socialist realism, which originated at the beginning of the republic, has survived to this to this day and continues in various forms. Various issues related to socialist have been discussed since the 1930s. The works and poems written during this period became literature itself and gave impetus to its development. Representatives of the direction of socialist realist: Nazim Hikmet, Bashir Fuat, Hodja Tahsin Efendi, Rifat Ilgaz, Ahmed Arif, Cemal Sureyya, Arcument Behzat Lav, Can Yucel, Atilla Ilhan, Yashar Miraj, Veysel Colah and etc.

RƏYÇİ: prof. L.Əhmədova